

A törékeny konszenzus

VISSZHANG - LXI. évfolyam, 38. szám, 2017. szeptember 22.

Július 21-i számunkban Reményi József Tamás nyílt levelet intézett író társaihoz, melyben határozottan bírálta a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. (továbbiakban: KMTG) Előretolt Helyőrség Íróakadémiájának minden hasonló intézménnyel szembeni kivételezett helyzetét, és ezen keresztül a közreműködésre felkért írók cinikus hozzáállását. A Népszava július 29-i száma összeállítást közölt, amelyben Szőcs Géza, aki az ÉS-ben válasz nélkül hagyta Reményi levelét, a napilap megkeresésére általánosságban reagált. Vita kerekedett az Élet és Irodalomban, melyben megszólalt Krusovszky Dénes (*A közép széle és vége*, 2017/32., aug. 11.), Grecsó Krisztián (*Menekülő helyőrség*, 2017/33., aug. 18.), Demény Péter (*A vidor loholók*, 2017/34., aug. 25.), Fehér Renátó (*Mi mind ők voltunk egykor*, 2017/34., aug. 25.), Kőrössi P. József (*A Főnök*, 2017/34., aug. 25.) és Selyem Zsuzsa (*Ők majd bevédenek*, 2017/34., aug. 25.), Gaborják Ádám (*A KGMT után?*, 2017/35., szept. 1.), Antal Nikolett-Korpa Tamás: (*Hamis remény?*, 2017/35., szept. 1.), Péterfy Gergely (*Foximaxi*, 2017/36., szept. 8.), Szentmártoni János (*Az erkölcs bajnokai? Na ne!*, 2017/37., szept. 15.). Mostani számunkban Gács Annának, a Szépírók Társasága elnökének írását közöljük. Közléseinkre felhívtuk Orbán János Dénes és Szőcs Géza figyelmét, véleményük megírására kérve őket.

Abban a majd két és fél évben, amióta a Szépírók Társasága elnöke vagyok, többször is előfordult, hogy az irodalmi életet és főleg a kortárs irodalom állami finanszírozását érintő kérdésekben a magyarországi ún. reprezentatív írószervezetek konzultáltak egymással, és közös álláspontjukat nyílt vagy a kultúrpolitikai vezetőknek küldött nem nyilvános levélben fogalmazták meg. A „reprezentatív” írószervezetek elnevezés, ami a Magyar Írószövetséget, a József Attila Kör, a Fialat Írók Szövetségét és a Szépírók Társaságát szokta fedni, lényegében arra vonatkozik, hogy ezek azok az irodalmi szervezetek, amelyek rendszeres, jól látható tevékenységet folytatnak, demokratikusan megválasztott vezetőségük és tagságuk van, és amelyeknek a tagságára az írással professzionálisan foglalkozó szerzők a legnagyobb számban pályázni szoktak. Ez a négy írószervezet, noha sok szempontból – ideológiai, ízlésbeli, történeti szempontokból – különbözik egymástól, az elmúlt években sok kérdésben konszenzusra jutott. Mi tagadás, egyetértést az utóbbi években leginkább a felháborodás teremtett közöttünk. 2015 nyarán együtt tiltakoztunk a MASZRE irodalmi programtámogatásának megszüntetése ellen, 2015 őszén tucatnyi másik kulturális szervezettel közösen az NKA-kurátorok delegálási rendszerének olyan megváltoztatása ellen, mely a Magyar Művészeti Akadémiának elfogadhatatlanul erős pozíciót adott az NKA-ban, 2016 tavaszán közös nyilatkozatot írtunk a folyóiratok támogatásának megnyirbálása ellen, ugyanennek az évnek az őszén pedig ugyancsak közösen fogalmaztunk meg egy levelet az EMMI-nek az irodalomtámogatás strukturális és pénzügyi problémáiról. Ezeknek a tiltakozásoknak egy része félig-meddig sikeres volt: a MASZRE támogatása, igaz, csekélyebb mértékben, de újra az irodalmi életet segíti, az NKA folyóirat-támogatási kerete növekedett, az Arany János Emlékév keretéből kortárs irodalmi programokra is fordított az emlékbizottság. Mindez nyilván nem csak az írószervezetek fellépésének volt köszönhető, mégis megkockáztatom, hogy a közös fellépés bírt némi nyomásgyakorló erővel.

Azért idézem fel ezt, mert a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. kapcsán újra fellángolt vitában Szentmártoni János, az Írószövetség elnöke és nem mellesleg a KMTG felügyelő bizottságának elnöke, egy gyakori vád cáfolatául azt fejtegeti, hogy a kft. létrehozása előtt azért nem volt szakmai egyeztetés, mert „mindannyian tudjuk, hogy a magyar irodalom szereplőit a rendszerváltás óta egy asztalhoz ültetni sajnos (!) eléggé reménytelen vállalkozás”. (*Az erkölcs bajnokai? Na ne!*, ÉS, 2017/37.,

szept. 15.) A zárójelbe tett felkiáltójel alighanem azt hivatott kifejezni, hogy bár ő a konszenzuseresés híve volna, sajnálattal látja, hogy ez egyszerűen lehetetlen, sőt, ha jól értem enigmatikus szavait, éppen a KMTG ostromozóit vádolja azzal, hogy ők volnának a szakmai kiegyezés kerékkötői: „Mert akik jelenleg amiatt dühösek, hogy nem nekik jut minden, de még azok is, akik a leghangosabban siratják az ún. középén állás idealista attitűdjét, sokszor azok állnak leginkább ellen bármilyen konszenzusnak, hídépítésnek, a támogatások demokratikus szétosztásának.”

Mielőtt a szakmai konszenzuseresés valóban életfontosságú kérdéséről mondanék valamit, hadd vázoljam fel – és hadd emlékeztessem az írószövetségi és felügyelő bizottsági elnök urat is arra –, hogyan alakult ez a konszenzuseresés ebben az időszakban. Ahogy mondtam, 2015. november 6-án 18 művészeti szervezet, közöttük mind a négy említett írószervezet is tiltakozott az MMA NKA-beli túlsúlya miatt. Szentmártoni János egyike volt az aláíróknak, sokan meg is hökkentek, hogy a nem éppen ellenzékinek tűnő Írószövetségnél is elszakadt a cérna. Ám néhány hét múlva világossá vált, hogy a tiltakozás ellenére a törvényt egyeztetés nélkül elfogadták, és a következő év januárjában Szentmártoni már a delegáló bizottság elnökeként hívta meg az írószervezeteket a kurátorjelölésre, ahol is a Szépírók és a József Attila Kör magára maradt azzal a kezdeményezéssel, hogy ne jelöljünk kurátorokat addig, amíg a minisztérium le nem ül velünk tárgyalni az NKA átalakításáról. Ezért ez a két szervezet végül nem vett részt a delegálásban. De mi történt vajon 2015. november 6. és 2016 januárja között, hogy sajnos (!) egykettőre felbomlott a korábbi konszenzus? Két dolog történt, mindkettőről a sajtóból értesülhettünk: 2015. november 11-én (6 nappal a közös tiltakozó levél után) az a hír jelent meg, hogy az Írószövetség megegyezett a kormánnyal: határozatlan időre ingyenesen használatba kapja eddig is használt, de mindig bizonytalan sátusú székházát, 2016 januárjában pedig megtudtuk, hogy 150 millió forinttal megalakult a KMTG Kft., melynek felügyelő bizottságába Szentmártoni is bekerült.

A KGMT-vita hozzászólói korábban és most az ÉS-ben részletesen felsorolták a kft. megalakulásának és működésének mindazokat a jellegzetességeit, melyek ezt a kétes értékű, pénzzel bélelt szervezetet az Orbán-rezsim támogatáspolitikájának állatorvosi lovává teszik a kultúra színterén: a szakmai egyeztetés hiánya, a klientúraépítés leplezetlen szándéka, a meglévő intézmények negligálása az új legitimációjára tett kísérlet teljes hiánya mellett, illetve az új intézmény olyannyira aránytalan támogatása, hogy az nemcsak a meglévők forrásaihoz képest aránytalan, de felveti a kérdést, hogy egyáltalán lehetséges-e ennyi pénzt a deklarált célokra elkölteni, vagy esetleg átláthatatlan módon, máshol landolnak a százmilliók. Szentmártoni hozzászólása azért fontos adaléka a vitának, mert ez pedig azt mutatja meg emblemátikusan, miért képes ez a rendszer fennmaradni ordító erkölcstelensége, korruptsága és hatékonytalansága ellenére. Azért, mert a szakmai, civil konszenzust és érdekszövetséget mindig meg lehet törni valakinek a lekenyerezésével, mert a különalku még mindig inkább bevett vezetői magatartás, mint a szövetségkötés, a kijárásos rendszer még mindig természetesebb útnak tűnik, mint a demokratikus pénzelosztási mechanizmusok. Márpedig a kultúra végtelen kiszolgáltatottságának csak az vethet véget, ha ezeket a gyakorlatokat maguk a kultúra szereplői számolják fel, és homályos sérelmekért vett revánsok helyett egyenként és közösen újragondolják, mi legitimálja a közpénzből való részesülésüket: a KMTG milliárd közeli támogatását, vagy mondjuk az Írószövetség rendszereken és kormányokon átívelő, évi sok tízmilliós, pályázat nélküli működési támogatását és ingyen székházát. És persze a többi szervezet jóval csekélyebb mértékű támogatását is. A legitimáció legfontosabb intézményei a nyilvános érvelés, a működés és a pénzügyek átláthatósága, illetve a források megszerzésének demokratikus, versengő pályázati rendszere volna. Vagyis mindaz, ami a KGMT történetéből születésekor és azóta is hiányzik.

(A szerző a Szépírók Társaságának elnöke)